

Les tines excavades a la roca de les Farreres d'Olvan

Ramon Corominas

Darrerament a prop de la pairalia de les Farreres i dins del seu terme han estat descobertes un conjunt de tines excavades en una codina, la disposició de les quals difereix força d'altres conjunts de tines d'època medieval, que generalment presenten unes mateixes característiques i que es poden veure en alguns indrets d'altres municipis veïns que tenen una constitució geològica semblant. És, doncs, per aquesta singularitat —car penso que tenien el mateix ús— que mereix fer-ne una descripció.

La descoberta la va fer casualment el propietari d'aquesta casa en adonar-se que a sobre d'una codina i gairebé amagat per la brossa s'hi insinuava el broc circular d'una cavitat situada en la qual fins i tot hi havia arrelat un pi i que fins aleshores havia passat desapercebuda. Netejat l'indret, va poder comprovar que a tocar d'aquesta primera cavitat n'hi havia dues més. Esperonat per la curiositat excavà la totalitat de l'indret deixant al descobert el conjunt de tines que il·lustra el present treball.

En el decurs de l'excavació van aparèixer diferents fragments de ceràmica, algun d'ells inqüestionablement d'època alt medieval i d'altres que caldria que fossin examinats per un expert. Juntament amb aquest material ceràmic també s'hi van trobar fragments de "tegulae", així com alguna eina de ferro en força bon estat i, fins i tot, diversos utensilis de pedra granítica, un d'ells identificat com a percutor i d'altres que podrien ésser elements de molturació, la qual cosa sembla indicar que l'indret ja fou ocupat des d'èpoques molt reculades.

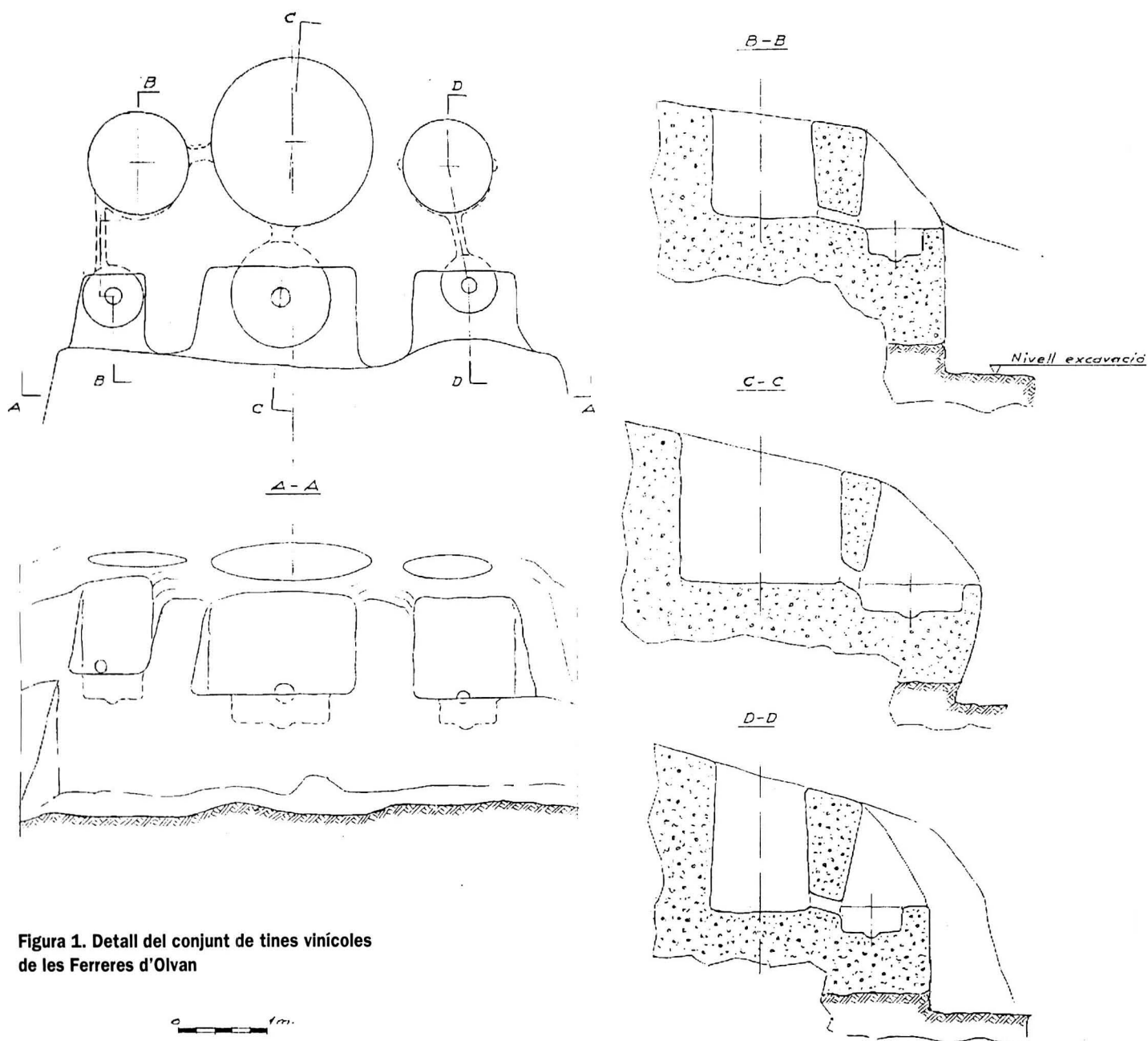
Pel que fa a les tines i tal com es pot veure en la figura 1, es tracta d'un conjunt de 3 tines o cups circulars alineats i a tocar l'un de l'altre. La tina central, de molt més

Conjunt de les tines de Farreres, a Olvan. JAUME COROMINAS

diàmetre (1,80 m) triplica la cabuda de cadascuna de les altres, que tenen la mateixa capacitat. Es troben situades a la vessant d'una codina sorrenca i disposades paral·lelament al marge d'aquesta. En aquest marge, una bona part del qual, fou preparat expressament, s'hi efectuaren enfront de cada tina uns rebaixos, el replà dels quals es troba situat al mateix nivell o, fins i tot, una mica per sota del fons de les tines, la qual cosa va permetre, degut al poc gruix de separació, foradar des d'aquest indret i col·locar-hi una boixa (tap) per poder efectuar i controlar el buidat. A sota mateix de cada boixa, en el mateix replà, s'hi excavaren unes piques circulars de decantació (1) on reposaria el líquid abans d'ésser transvasat.

Perquè hom pugui copsar les diferències existents entre les tines de Farreres i les que es troben en altres contrades adjunto el dibuix corresponent al conjunt de tines del Pla de Sant Pere (Navàs), esmentades per en Llorenç Ferrer i Alòs en la presentació del *Quadern n° 6* del Centre d'Estudis del Bages: "Tines al mig de les vinyes a la comarca del Bages" de Miquel Ballbè i Boada. En aquesta obra, aquests forats fets a la roca són acceptats per l'arqueologia bagenca com a tines vinícoles, és a dir, emprades per a l'elaboració del vi. Normalment el conjunt està format per dues cavitats, la tina pròpiament dita, que és un pou circular d'uns 2m de diàmetre, d'una profunditat que com a terme mig no sol superar els 2m i proveït d'una boixa al fons per efectuar el buidat i un altre recipient que sol tenir un diàmetre comprès entre 1m i 1,5m i poca profunditat, el "follador". En aquest segon recipient és on la verema era prèviament aixafada abans d'ésser abocada a la tina on es produïa la fermentació. Aquestes tines

Conjunt de les tines de Farreres. Detalls dels rebaixos de les piques i les boixes.
JAUME COROMINAS

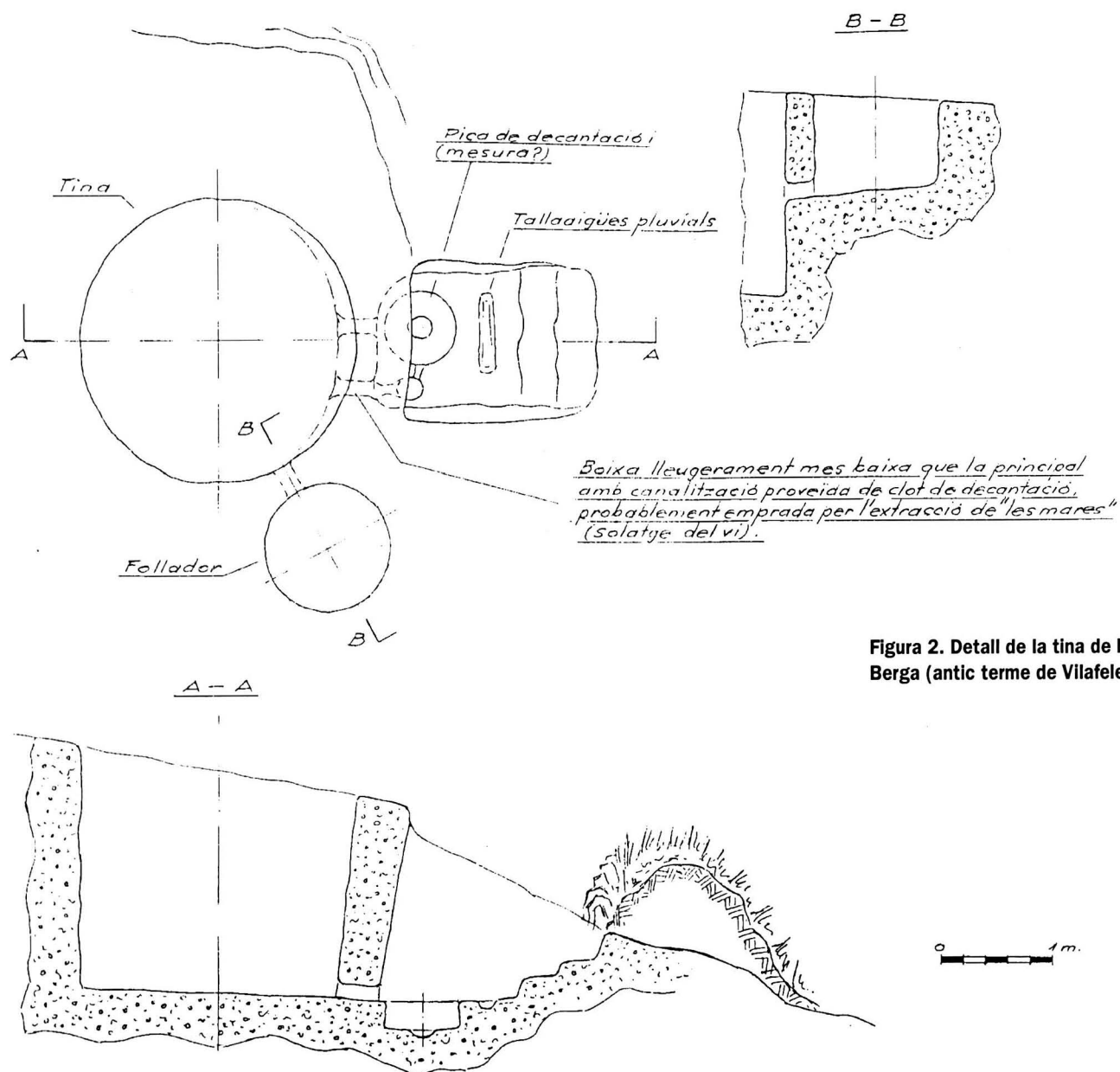
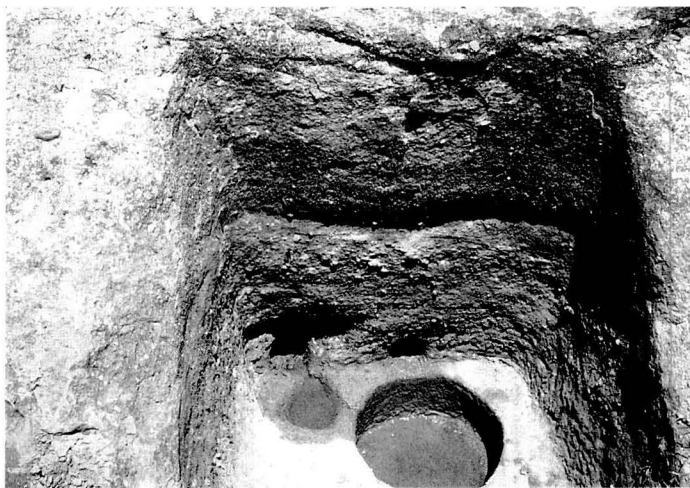
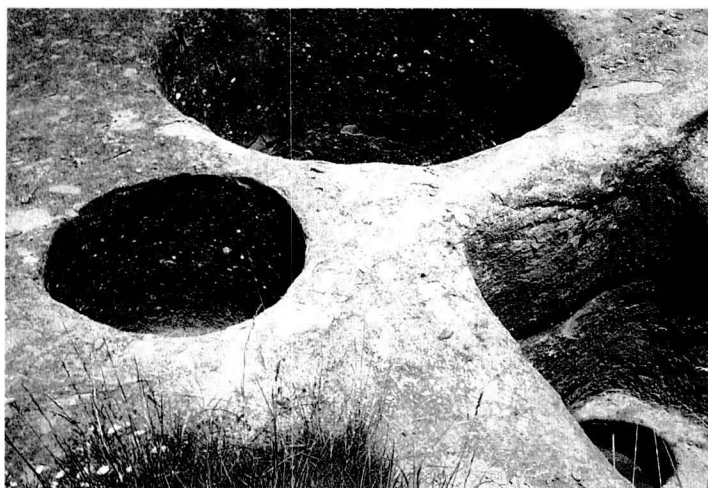

Figura 2. Detall de la tina de la Rompuda, Berga (antic terme de Vilafelet)

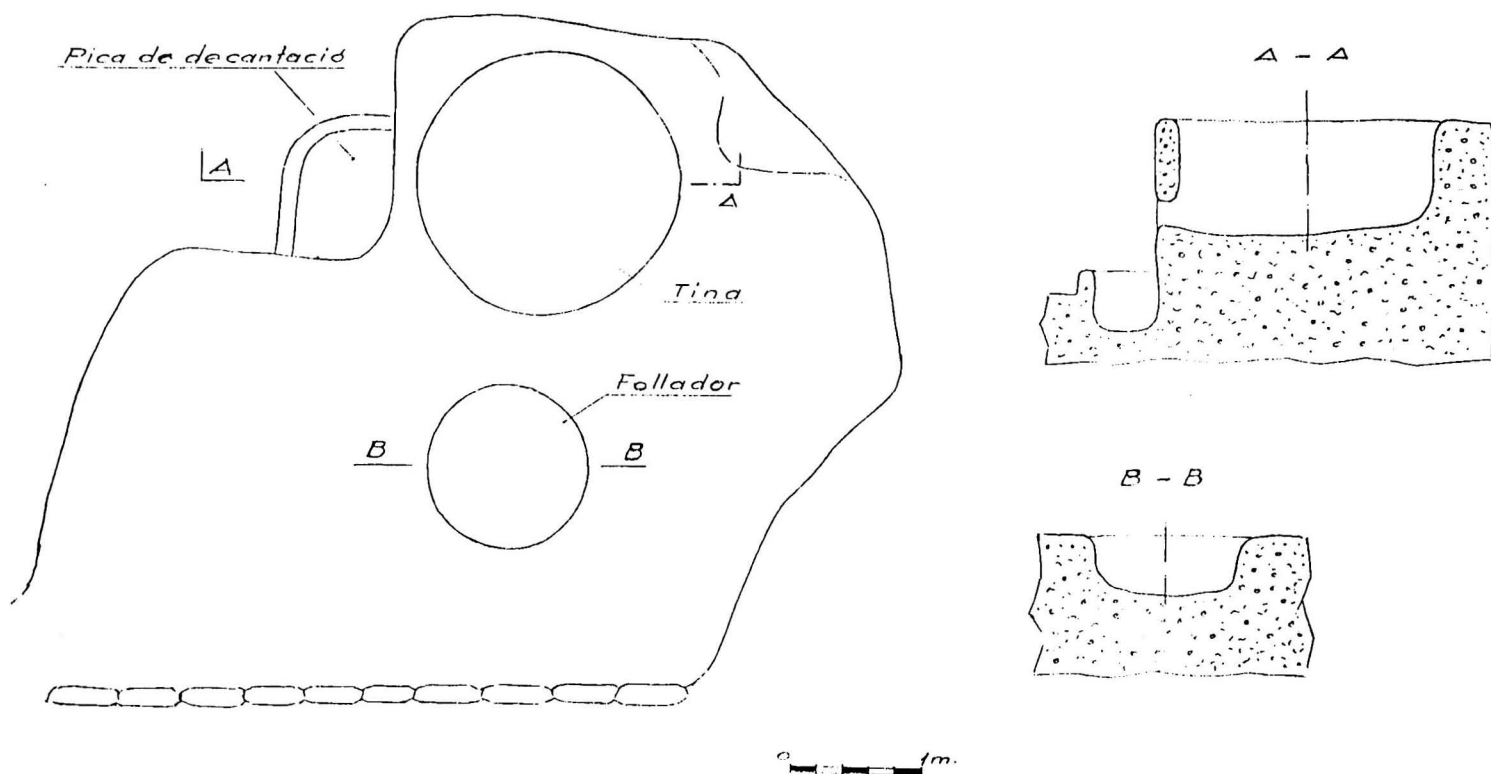

Figura 3. Detall d'una de les tines vinícoles del pla de Sant Pere, Navàs

d'origen medieval sembla ser que se seguien emprant en èpoques posteriors (segle XIV) i foren les antecedents de les tines que es descriuen a l'obra de Miquel Ballbè, les quals es construïren en algunes contrades del Bages a partir de mitjan segle XVIII, coincidint amb l'expansió de la vinya en aquesta comarca i fins a l'aparició de la fil·loxera a finals del segle XIX. Aquestes modernes tines cobertes per una edificació ja no eren excavades a la roca sinó que es construïen adossades a un marge per tal d'aprofitar-ne el desnivell, facilitant així l'abocament de la verema per una obertura situada a la part superior i alhora permetre l'extracció o buidat del vi mitjançant una boixa situada a la part de sota. Se seguien construint, però, igual que les seves antecessores medievals, en les mateixes vinyes, per així poder elaborar el vi en el mateix indret, evitant el cost excessiu que hagués suposat el transport i el risc de malmetre la collita, doncs com és sabut l'operació de la verema s'ha d'efectuar abans que el most comenci a fermentar i un transport precari —els vinyars estaven situats en llocs de difícil accés i sovint allunyats de masos i poblacions— hagués pogut provocar un endarreriment.

Centrant-nos altra vegada en les tines de Farreres i per tal d'ajudar a analitzar les diferències amb les del Pla de Sant Pere in-se-reixo també en aquest treball (figura 2), l'establiment de la Rompuda (antic terme de

Vilafelet que ja es troba documentat l'any 1190), a l'extrem meridional del municipi de Berga, a tan sols uns 3 km de Farreres. En aquest cas, així com en el del Pla de Sant Pere, ens trobem amb la disposició més usual: la tina, el follador i el rebaix per a accedir a la boixa, situat en el punt més baix de la instal·lació i, en aquest cas, fins i tot excavat a terra, la qual cosa fa que moltes temporades es trobi inundat. El detall més significatiu, però, per a establir un paral·lelisme pel que fa a la utilització amb les tines de Farreres, es troba en què també disposa d'una pica de decantació idèntica, la forma de les quals encara no he tingut l'oportunitat de veure en cap altre lloc (la tina del Pla de Sant Pere, que també disposa de pica, tal i com es pot veure en la figura 3, té una forma diferent). Per tant, la diferència més notable que presenta el conjunt de Farreres és la presència de dos folladors proveïts de boixa i pica de decantació. Els accepto com a folladors perquè els dos tenen el diàmetre que acostumava a tenir aquest element, amb una diferència notable respecte al diàmetre de la tina pròpiament dita. Un d'ells, però, en les anyades de més collita podria haver estat utilitzat també com a tina, car té la mateixa profunditat. L'altre, que aproximadament té el mateix diàmetre, però menys profunditat i que igualment que a Vilafelet es troba comunicat amb la tina és el que crec que era el follador original. Es podria tractar,

doncs d'una ampliació posterior de la instal·lació existent en la qual es dotés al follador existent de boixa i pica per poder separar còmodament, en cas de convenir, el most de la brisa. També hi cabria que es tractés d'una instal·lació més evolucionada que, aprofitant les característiques del marge d'aquesta codina, el qual es presta a efectuar un treball més acurat, ja des d'un principi s'hagués excavat la totalitat del conjunt. Del què crec que no es pot dubtar, però, és que es tractava d'una instal·lació vinícola.

Notes

1. Dic de decantació, perquè al centre de les piques hi ha un petit clot del qual es pot pensar que servia per a l'acumulació del solatge o potser per a recollir els grans de sorra, car aquest tipus de roca és propensa a disgregar-se. Però la finalitat principal d'aquestes piques podria haver estat, possiblement, el seu ús com a mesures.

Agraïments

Als Srs. de les Farreres d'Olvan, Sra. de Vilafelet, al meu germà Jaume i a M. Dolors Santandreu que va ser la persona que s'interessà perquè aquest treball es dugués a terme. A tots ells, gràcies.

Ramon Corominas i Camp

Estudis de temes arqueològics del Berguedà